

МУЗЕЙНІ
ЧИТАННЯ

3
2
0
2

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
СКАРБНИЦЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

МУЗЕЙНІ ЧИТАННЯ

Матеріали наукової конференції
“Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”
16 жовтня 2023 р.

КИЇВ
2025

Вітрик І. С.

ПРО ДЕЯКІ РОЗБІЖНОСТІ В БІОГРАФІЧНИХ ДАНИХ БОГДАНА ХАНЕНКА

(З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ)

В статті звертається увага на неточності в даті та місці народження Богдана Івановича Ханенка, які часто зустрічаються в відкритих джерелах, зокрема, в інформації, що розповсюджується в Інтернеті.

Ключові слова: Богдан Ханенко, Лотаки, Вікіпедія.

До чергової “круглої” дати від прийняття рішення про створення Музею історичних коштовностей України (нині — це Скарбниця Національного музею історії України) у 22.11.1963 р. згадуються як історія створення закладу, так і постаті причетні до його функціонування, дотичні до формування фондowego зібрання філіалу НМІУ. Серед першочергових завдань новоствореного музею було комплектування повноцінного зібрання виробів ювелірного мистецтва від доби бронзи до сучасності. До фондів передано речі, які вже мали свою власну історію, зокрема, предмети, пов’язані з відомими київськими колекціонерами і меценатами Богданом та Варварою Ханенками. Однак під час Другої світової війни була втрачена частина облікових документів історичного музею і не всі “ханенківські” речі можна ідентифікувати. Тому науковці Скарбниці НМІУ вивчаючи музейну збірку до сьогодні намагаються виділити предмети, які входили до колекції Ханенків. Дослідженню цієї частини експонатів присвячено наукові розвідки С. Березової, Є. Величко, Г. Грібкової, Н. Малюк, С. Палатної, Ю. Полідовича, Т. Савченко, О. Старченко (Березова, Палатна 2013; Березова, Старченко 2018; Березова 2021; Грібкова 2011, с. 125; Величко 2013; 2019; Величко, Полідович 2021; Малюк, Полідович, Савченко 2017, с. 88; Малюк 2022а; 2022б; ін.). Слід зазначити, що в рамках наукової конференції Скарбниці НМІУ “Музейні читання “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”, яка 2023 р. відбувається вже в 30-й раз, періодично були доповіді про матеріальний спадок подружжя Ханенків, згадаємо розвідки Ф. Андрощука, Л. Строкової, І. Гегельської, О. Шевченко (Андрощук, Строкова 2018; Гегельська 2011, с. 208; Шевченко 2018, с. 200) та інших. Звичайно, це не повний перелік авторів, які зверталися до висвітлення історії предметів з колекції Ханенків та їх атрибуції. Окрім дослідження колекції науковці періодично звертаються до постаті самого Богдана Івановича Ханенка та вивчення його біографії. І це дуже важливо, адже, окрім всього, дає

змогу зрозуміти процеси становлення української ідентичності, нашої історичної самосвідомості та почуття патріотизму, що надзвичайно актуально в умовах сучасної масштабної інформаційної агресії під час активної фази війни, яка ведеться проти нас.

Б. Ханенко — знакова особистість для розвитку музейної справи в Києві, зокрема, через активне сприяння створенню першого загальнодоступного громадського музею міста, а саме Київського художньо-промислового і наукового музею. Проте лише після здобуття незалежності його ім'я фактично повернули із забуття, і воно зайняло своє почесне місце серед визначних українців. Була відновлена історична справедливість в тому, що одному з міських культурних закладів надано відповідну назву — Національний музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків. Твори мистецтва та предмети старовини із власного зібрання Ханенків можна також побачити у Національному художньому музеї України, Київській картинній галереї і Національному музеї українського народного декоративного мистецтва. Археологічна колекція (понад три тисячі предметів) стала основою фондового зібрання сучасного Національного музею історії України, а речі з дорогоцінних металів прикрашають експозицію його філії — Скарбниці НМІУ.

Здавалось би всі аспекти біографії такої людини мали б бути вивчені до деталей як музейниками, так і професійними істориками, проте до цього часу існують розбіжності в подачі інформації про факти життя Б. Ханенка у різних джерелах. Розглянемо ті з них, які стосуються дати та місця його народження.

Сьогодні ми активно використовуємо різноманітні Інтернет-ресурси для уточнення будь-яких даних, насамперед, "Вікіпедію" — загальнодоступну багатомовну онлайн-енциклопедію. В цій енциклопедії є статті про Богдана Ханенка різними мовами, але вони містять розбіжності щодо дати його народження. В українській версії подано наступні відомості: "11 (23) січня 1849 р. — 26 травня (8 червня) 1917 р.", але тут же можна побачити у статті серед ілюстративних матеріалів зображення старого надгробку у Видубицькому монастирі з епітафією: "Тут поховані Ханенко Б. І. 3.I.1848 — 8.VI.1917, Ханенко В. Н. померла V.1922" (рис. 1: 1) (Ханенко Богдан Іванович б. р.). Англійська версія подає дати життя 1848–1917 р. (Bogdan Khanenko б. р.), посилаючись на газетну статтю (Прокопенко 1995), а німецькомовна зазначає наступні дату та місце народження "11. März^{jul.} / 23. März 1849^{greg.}" (березень 1849) та "Lotaki" (Лотакі) (Bohdan Chanenko б. р.). Тобто в усіх цих версіях немає однозначно визначеної дати народження Богдана Ханенка. В той же час "Вікіпедія" попереджає, що при цитуванні її статей слід бути дуже обережними та, по можливості, перевіряти точність інформації із залученням інших незалежних джерел.

1.1

1.2

Рис. 1. Пам'ятні плити на могилі Богдана та Варвари Ханенків у Свято-Михайлівському Видубицькому монастирі: 1 – старий надгробок, 2 – надгробок встановлений у травні 2017 р.

Для такої перевірки можна звернутися до фундаментальною десяти томної Енциклопедії історії України (ЕІУ), що видавала "Наукова думка" в 2003–2013 рр. У цьому академічному виданні, роботу над яким координував Інститут історії України НАНУ, представлено відомості про видатних громадських діячів, учених, діячів культури та мистецтва, освіти. Тут можна побачити нові дати життя Богдана Ханенка — 04.02.(23.01).1849 — 08.06.(26.05).1917¹ (Донік 2013а, с. 344). Окрім паперового накладу ЕІУ існує електронна версія енциклопедії, яка викладена в Інтернеті у вільному доступі, до того ж аналогічна інформація дублюється на офіційному сайті Інституту історії України НАНУ (Донік 2013б). Найімовірніше, автор матеріалу сприйняв дату 23 січня як дату за старим стилем та просто додав до неї відповідну календарну різницю, що у XIX ст. становила 12 днів.

У травні 2017 р. до 95-річних роковин смерті Варвари Ханенко та 100-річних роковин смерті Богдана Ханенка музей їх імені оновив пам'ятну плиту на могилі своїх фундаторів у Свято-Михайлівському Видубицькому монастирі, на

¹ Григоріанський календар або "новий стиль" на більшій частині України офіційно введено в лютому 1918 р.

якій нині чітко зазначено: “Богдан Ханенко. 11/23.01.1849 — 26.05/8.06.1917” (рис. 1: 2). Наведені дати життя українського колекціонера і мецената, на нашу думку, і слід вважати за остаточно визначені дослідниками Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків.

Не менш цікава ситуація склалася щодо місця народження Богдана Івановича. Мабуть, найбільш поширеним є твердження, що нащадок давнього козацько-старшинського роду народився у селі Лотоки на Чернігівщині, деякі автори додають — у Чернігівській губ. Більш уточнену інформацію подає ЕІУ про маєток Лотоки Суразького повіту Чернігівської губ. (нині с. Латаки Брянської області, РФ) (Донік 2013а, с. 344). Проте якщо ми звернемось до географічних і адміністративних карт ХХ–ХХІ ст., то населеного пункту з точно такою назвою немає, натомість існує село Лотоки. Це добре видно по карті 1913 р. Чернігівської губ. з адміністративним поділом цієї територіальної одиниці (рис. 2: 1, 2). Жодних відомостей про перейменування с. Лотоки не знайдено на противагу смт Красна Гора, що до 1922 р. мав назву Попова Гора (нині це адміністративний центр району, до складу якого входить згадуване село). Зазначимо, що лише німецькомовна версія Вікіпедії надає правильну назву села — “Lotaki” — в транслітерації з російської. В подальшому в зв’язку з адміністративним перерозподілом село у 1919 р. увійшло до складу Гомельської губ. РРФСР, у 1926 р. його передано до Брянської губ., а згодом — до однойменної області РРФСР. Зараз с. Лотоки знаходиться на території Красногорського муніципального району Брянської обл.

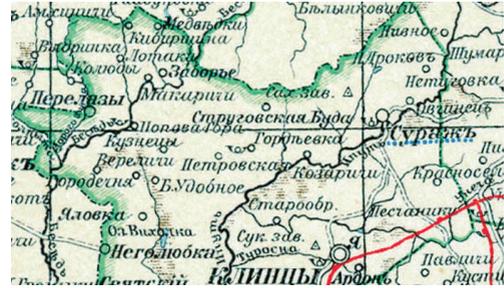
Згадаємо також публікацію 2005 р. на сайті Українського центру розвитку музейної справи (журнал “Музейний простір”), в якій місцем народження Богдана Ханенка визначено с. Потоки Суразького повіту Чернігівської губ. (Ковалинський 2005). Скоріше за все, така помилка сталася через комп’ютерне авто виправлення в програмі Microsoft Word, яка замінила незрозуміле “Лотоки” на відоме їй слово “Потоки”².

Тобто, широко відомий в культурному середовищі Києва український меценат та колекціонер предметів старовини і творів мистецтва Богдан Іванович Ханенко народився 23 січня 1849 р. в с. Лотоки Суразького повіту Чернігівської губ. (нині с. Лотоки Красногорського р-ну Брянської обл.). Вислів “народився на Чернігівщині” нині є не зовсім коректним, бо село знаходиться за межами сучасної Чернігівської обл. та загалом України. Тому краще вживати визначення “в Чернігівській губ.” або “на території колишньої Чернігівської губ.”. Також сьогодні постає питання доцільності використання подвійних дат за старим і новим стилями. На нашу думку, якщо дата переведена у відповід-

² Автору програма Microsoft Word запропонувала замінити “Лотоки” на “Літаки”.

Рис. 2.2. Карта Суразького повіту Чернігівської губернії

ність до григоріанського календаря, то саме її і треба зазначати задля уникнення зайвої плутанини. Хоча, можливо, є доцільним залишати дати, які були в ужитку до введення нового стилю, якщо це не стосується загальносвітових подій (як приклад можна навести хронологію Першої світової війни). Дане питання все ще потребує додаткового узгодження.

Такі постаті як Б. Ханенко є важливими для розуміння нашої історії. В радянський період всіляко замовчувалися імена українських діячів, хоча прямої заборони на згадки про них не існувало, проте принижувалося їх значення і роль у розвитку національної культури, серед них — ім'я Богдана Івановича Ханенка.

Українцям постійно прищеплювався комплекс меншовартості, а українська культура розглядалася як суто регіональна з акцентом на етнографічну складову без врахування загальноєвропейських тенденцій. Тим вагомішим стає внесок родини Ханенків в культурний розвиток столиці незалежної України, якій ця достойна сім'я лишила у спадок колекцію пам'яток, пов'язаних з вітчизняною історією, збірку художніх творів Заходу та Сходу. Хочеться сказати, зібрання Ханенків, зазвичай, пов'язують з трьома художніми музеями Києва, випускаючи той факт, що не менш унікальні археологічні, етнографічні, церковні артефакти потрапили до Національного музею українського народного декоративного мистецтва та Національного музею історії України.

При написанні тексту було використано значну кількість інтернет-ресурсів, які зараз практично стають основним джерелом інформації для широкого загалу. І від якості наукових досліджень залежить достовірність цієї інформації. Проте навіть у авторитетних академічних джерелах можна знайти певні неточності. За такими "помилками" треба уважно слідкувати та, якщо можливо, усувати розбіжності у викладених відкритому доступі фактами.

На сам кінець хочеться закликати дослідників більш уважно ставитися до здавалось би другорядних, несуттєвих деталей. Адже такі неточності ведуть до того, що під сумнів ставиться достовірність інших даних, викладених у публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

Андрощук, Ф. О., Строкова, Л. В. 2018. Візантійські старожитності “Сирійської колекції” Б. І. та В. Н. Ханенків: культурно-історичний контекст. В: Клочко, Л. С. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 9–11 листопада, 2015 р. Київ: (б. в.), с. 97–108.

Березова, С. А., Палатна, С. Г. 2013. Золота табакерка з колекції МІКУ. В: Строкова, Л. В. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 12–14 листопада, 2012 р. Київ: (б. в.), с. 257–268.

Березова, С. А., Старченко, О. В. 2018. Парадний набір австрійського посуду з колекції МІКУ. В: Клочко, Л. С. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 9–11 листопада, 2015 р. Київ: (б. в.), с. 186–194.

Березова, С. А. 2021. Срібні вироби віденських ювелірів XVII—XIX століття в колекції МІКУ. В: *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 20–21 листопада, 2019 р. Київ, с. 90–108.

Величко, Е. А. 2013. К вопросу об атрибуции шейной гривны из старых музейных фондов. В: Клочко, Л. С. (ред.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. Київ, 12–14 листопада, 2012 р. Київ: ТОВ “Фенікс”, с. 42–46.

Величко, Е. 2019. “Ольвийские” золотые украшения из коллекции Б. И. та В. Н. Ханенко (по материалам Музея исторических драгоценностей Украины). *Емінак*, 1 (25), с. 65–82.

Величко, Є. О., Полідович, Ю. Б. 2021. Колекція предметів скіфо-античного часу у зібранні Б. І. та В. Н. Ханенків: шляхи формування. В: Клочко, Л. С. (ред.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 20–21 листопада, 2019 р. Київ: ТОВ “Фенікс”, с. 60–80.

Гегельська, І. В. 2011. Кам’яні іконки, знайдені в археологічних комплексах на території Південної Русі. В: Строкова, Л. В. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 15–17 листопада, 2010 р. Київ: (б. в.), с. 205–212.

Грібкова, Г. О. 2011. Образ Геракла на пластинах-аплікаціях з колекції МІКУ. В: Строкова, Л. В. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 15–17 листопада, 2010 р. — Київ: (б. в.), с. 121–129.

Донік, О. М. 2013а. Ханенки Богдан і Варвара. В: Смолій, В. А. (голова редкол.). *Енциклопедія історії України*. Т. 10 : Т — Я. Київ: Наукова думка, с. 344–345.

Донік, О. М. 2013б. Ханенки Богдан і Варвара. В: Смолій В. А. (голова редкол.). *Енциклопедія історії України*: Т. 10: Т — Я. Київ: Інститут історії України НАН України. [online]. Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Khanenky_BV (дата звернення: 12.09.2023).

Ковалинський, В. 2015. До родоводу Богдана Ханенка. *Музейний простір*. [online]. Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/27878> (дата звернення: 07.11.2023).

Малюк, Н., Полідович, Ю., Савченко, Т. 2017. Пам’ятки ювелірного мистецтва мусульманських народів у колекції Музею історичних коштовностей України В: Віноградов, В. І., Рудик, Г. Б. (ред.). *Мистецтво ісламу в музеях України*. Збірник матеріалів наукового семінару на честь 120-річного ювілею Марії Вязьмітіної (1896–1994), 25–26 квітня, 2016 р. Київ: Фенікс, с. 60–80.

Малюк, Н. І. 2022а. Деякі спостереження щодо емалевих “гудзиків” з колекції Музею історичних коштовностей України. В: Клочко, Л. С. (ред.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції “Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки”*. 24 грудня, 2020 р. Київ: ТОВ “Фенікс”, с. 71–85.

Малюк, Н. І. 2022б. Серезки у вигляді знака питання з колекції Скарбниці НМІУ. В: Ключко, Л. С., Полідович, Ю. Б. (редкол.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції "Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки"*. 22 листопада, 2021 р. Київ: ТОВ "Фенікс", с. 70–91.

Попельницька, О. О. 2018. Японська парадна фітильна аркебуза XVII—XVIII ст. у зібранні Національного музею історії України. В: Строкова, Л. В. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції "Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки"*. 9–11 листопада, 2015 р. Київ, с. 226–232.

Прокопенко, В. Дар Ханенко. *Зеркало недели*. 03 февраля, 1995. [online]. Режим доступу: https://zn.ua/ART/dar_hanenko.html (дата звернення: 12.09.2023).

Ханенко Богдан Іванович. Вікіпедія: Вільна Енциклопедія [online]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ханенко_Богдан_Іванович (дата звернення: 20.09.2023).

Шевченко, О. В. 2018. Срібні ковші із збірки Національного музею історії України. Строкова, Л. В. (відпов. за вип.). *Музейні читання. Матеріали наукової конференції "Ювелірне мистецтво — погляд крізь віки"*. 9–11 листопада, 2015 р. Київ: ТОВ "Фенікс", с. 195–200.

Bogdan Khanenko. Wikipedia: The Free Encyclopedia [online]. Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Bogdan_Khanenko (дата звернення: 20.09.2023).

Bohdan Chanenko. Wikipedia: Die freie Enzyklopädie. [online]. Режим доступу: https://de.wikipedia.org/wiki/Bohdan_Chanenko (дата звернення: 20.09.2023).